

LACHATA ISTVÁN

KUTATÁSI KONZEVENCZIÁK A CSALÁDI ÉLETRE NEVELÉSEL KAPCSOLATBAN

Kutatásaink alapján csak részben tartjuk sikeresnek az általános iskolai tanulók családi életre nevelését. Céljaink maradéktalan eléréséhez még óriási erőfeszítésekre van szükség. Mivel a családi életre nevelés elképzelhetetlen megfelelő társadalmi háttér nélkül, társadalmi méretű intézkedésekre, magatartás és attitűdváltozásokra van szükség.

1./ A családi életre nevelés nem képezheti egyedül az iskola vagy a család feladatát. Sikereihez vagy sikertelenségeihez sok-sok társadalmi hatás is hozzájárul, méghozzá - meggyőződéssel állítjuk - meghatározó jelleggel.

Mivel ezek nem tartoznak a pedagógia illetékességi körébe, csak röviden utalunk néhány ilyen tényezőre.

a./ Javítani kell a családi élet objektív feltételeit. Szükség lenne olyan lakásokra, melyekben akár három generáció is együtt élhet, s ezáltal a gyerek közvetlen tanúja, aktív résztvevője lehet a nagy család számos, értékes hagyományt ápoló életének.

Üdvös lenne olyan munkaalkalmakat teremteni az édesanyáknak, amelyekben rövidített munkaidőben, esetleg otthon dolgozhatnának. Jelenleg erre nincs-, vagy alig van mód. Lehetővé kellene tenni, hogy aki akarja, az anyai hivatásnak szentelhesse életét, gyermekeivel többet foglalkozzon.

Szükség van a szolgáltatások fejlesztésére, hogy azt igénybe véve a családtagoknak több szabadidejük maradjon egymásra, a kohéziót növelő foglalkozásokra, élmények szerzésére, a munkahelyi-, iskolai stb. benyomások feldolgozására.

b./ A szocialista erkölcs követelményei nem eléggé kidolgozottak, s különösen a szexuális morál területén számos bizonytalanság uralkodik. A fiatalok családi életre nevelését a stabil normarendszer hiánya megnehe-

zít. A szexualitást övező tabu megszűnőben van, viszont nincs a szexualitásnak becsülete, méltósága. A társadalom nem mint az egyik leghumánizáltabb örömszerző tevékenységet értékeli, sokkal inkább élcelődik vele. Olyan környezetben, amely a szerelmet és szexualitást nem tiszteli érdemének megfelelően, nehéz a gyermekeket eredményesen családi életre nevelni. Az indokolt változásokban nagy szerepet tölthetnének be íróink, költőink, egyéb művészeink, de legalább annyit tehetne a tömegkommunikáció is.

Ok nélkül nagy a társadalmi tolerancia, amikor a fiatalok szerelmi életüket az utcán, mindenki szeme előtt élik.

Ki kell alakítani a szexuális magatartás társadalmilag elfogadott egybehangolt normáit.

A társadalom nehezen, vagy nem fogadja el a 18 éves korig ajánlható nemi absztinenciát, talán attól félve, hogy nem minősül korszerűnek az álláspontja. Márpedig az iskola önmagában hiába követeli meg a tanulóktól a nemi önmegtartóztatást. A fiatalok csak akkor fogják azt jelentős szabálynak, törvénynek elismerni, ha társadalmi méretű követelésként, elvárásként élik át.

A helyes nemi magatartás, a másik ember, a másik nem megbecsülése, és a felelősségvállalás, valamint ennek megnyilvánulása az időleges absztinenciában stb. összefügg az általános fegyelem és normatartással. Napjainak társadalmi gyakorlatában azonban nincs nagy értéke fegyelemnek, pontosságának. Ezt számtalan példával lehetne igazolni.

A fegyelemhez hasonlóan részben vagy teljesen elvesztette értékét a mindennapi élet sok szituációjában a gyengédség, tapintat, odafigyelés másokra stb. Ezek pedig mind elemei a családi életnek, s következésképpen a családi életre neveléshez is tartozik.

Bizonyosra vehető, hogy amíg a társadalom nem nyújt pozitív példákat, norma-attitűd és értékrendszerével nem szolgáltat szilárd bázist a családi életre nevelésnek, addig az iskola nem tud nagy eredményeket elérni.

2./ Az iskola ismereteket nyújthat, orientálhat, de a családi életre

nevelés élményanyagát csak a család adhatja meg. Szükséges tehát a családi életet közelíteni a szocialista családmódel tartalmához, hiszen elsődlegesen példájával nevel a család.

Egyetértünk azokkal, akik azt állítják, hogy manapság a családok nagy részét az ún. kommunikációs zárlat jellemzi. Nem beszélgetnek a családtagok egymással, elmarad a pozitív érzelmek kifejezése, az élmények megosztása, nincsenek személyiségfejlesztő szertartások, ünnepek, tradicionális együttlétek. Mindez ellene hat a családi életre nevelés céljainak.

A sikeres családi életre neveléshez olyan családi miliőre van szükség, amelyben a családtagok jól érzik magukat, amely támogató, bizalmas, szeretetteljes és a mindennapi örömök egyik foglalatja. Az ilyen környezet segít feldolgozni a gyerek problémáit. A család csak akkor domináns tényező a fiatal életében, ha segít és értékelésével támpontot ad. Szükséges, hogy a szülők feltárják a gyerek előtt a családi élet örömeit, de gondjait is, így pl. az alkalmazkodás problémáit, s az esetenkénti konfliktusok után azok megoldására is mutassanak példát. Jogos igény, hogy a család a gyermeket kettős hivatásra készítse fel, a pálya mellett a házastársi és szülői hivatásra. Ez igényli a nemi nevelést is.

A hatékony családi életre nevelés megkívánja a szülőktől, hogy az álszemérmert félretéve a szerelemről, házasságról, gyermekük születéséről és neveléséről is beszéljenek, kitérve ezek örömeire és gondjaira egyaránt. Fontos, hogy határozott elvárásokat fogalmazzon meg a család: tiltssa a serdülő szexuális aktivitását, kívánja meg a 18 éves korig a szexuális absztinenciát, ugyanakkor támogassa a megfelelő fiú-lány kapcsolatokat.

3./ Mint az már sokszor és sok helyen elhangzott, a tanárok túlterheltek. Hozzájárul ehhez a magas óraszám, a gyakori helyettesítés, a tanterv által megszabott feszített munkatempó, de az a tény is, hogy a nevelők zöme nő, helyt kell állniuk a második-, néha a harmadik műszakban is.

A nevelés minőségének gyökeres javításához csak a pedagógusok terhelésének csökkentésén vezethet az út.

Az iskolai könyvtárakból hiányzanak (elhasználódtak már) a családi életre nevelés segítésére hivatott OPI kiadványok. Indokolt lenne ezeket újra megjelentetni. Szükség van jól megírt segédkönyvekre, kézikönyvekre,

melyek a módszertani teendőkre is bőven kitérnek és sok központilag kidolgozott óratervet, óravázlatot tartalmaznak.

Időszerűvé vált a tanterv korszerűsítése. Ne csak családi modellt, hanem alternatív lehetőségeket is mutasson be a tanterv, ráirányítva a figyelmet a reális problémákra, s alkalmat adva arra, hogy az iskolai nevelés során viták alakuljanak ki és pozitív megoldásokat kereshessenek a gyerekek.

A tanterv jelenleg nem adja meg a lehetőséget a háztartásban tanítására, noha az ott szerezhető ismeretekre, jártasságokra égető szükség lenne a családi életben mindkét nem számára. Tanítani kell az egészséges táplálkozást, csecsemőápolást, takarítást, varrást, kötést, főzést, lakberendezést, pénzbeosztást stb.

A tanterv szaktárgyi anyagának ésszerű csökkentésével mérsékelni lehetne az a feszített tempót, amely most a szaktárgyi oktatást jellemzi, s akadálya, vagy hátráltatója annak, hogy a szaktanár saját tantárgyában többet foglalkozzon a családi életre nevelés kérdéseivel. Ehhez szakórán, osztályfőnöki órán és az órán kívül is nyugodt pszichés légkör kell. A tantervi változások segíthetnének abban is, hogy az iskolai élet a gyerekek számára se legyen feszített, sokszor robotjellegű, s örülni tudjon a tanulásnak.

Tanítani kellene a szocialista erkölcsöt, s benne a nemi erkölcsöt is. Ez szilárd alapul szolgálhatna a családi életre nevelésnek.

A tanterv által megszabott gyakorlat sokszor késik. A menstruáció tanítását például előbbre kellene tenni, hogy a nemi érés tényeit megelőzhesse a felkészítés.

Szükség van korszerű és a nevelési teendőket segítő mozgófilmek tömegére, köztük olyanokra, melyek a motiválást segítik elő. Hasonlóképpen jogos igény van magnó- és videófelvételekre, de teljes oktatócsomagokra is.

Jól érzékelhető, hogy a családi életre nevelést, bevezetése utáni pár évben kampányfeladatként kezelték az iskolák többségében. A valódi eredmények hosszantartó, permanens erőfeszítést kívánnak meg, időközönkénti szintfelmérésekkel, s részcélok és részfeladatok újbóli kitűzésével.

A családi életre neveléssel kapcsolatos feladatok teljesítéséhez a családdal való együttműködés elengedhetetlen. Partnerré kell tenni a csa-

ládót, meg kell találni ennek újszerű formáit és minőségét, amelyet az őszintén értelmezett és kifejezett egyenragúság, elfogadás, empátiás azonosulás és a kölcsönös segítőkézség kell hogy jellemezzen.

Az iskolai családi életre nevelés csak a családi történésekre épülhet. De a szülők sem végezhetik jól nevelő munkájukat, ha nem tájékozottak kellő részletességgel az iskolai oktatás és nevelés eredményeiről. Meg kell találni a hatékony információcsere módját az iskola és a szülői ház között.

A családi életre nevelés egyik kulcsfigurája a pedagógus. Javítani kell felkészültségét, s ehhez hozzájárulhatnak a szakszerű és igényes továbbképzések is. Véleményünk szerint a családi életre nevelés helyet kell kapjon az intenzív továbbképzés anyagában is.

Az iskola jelenlegi családi életre nevelését nem jellemzi az elvi-módszertani egység. Ezen sürgősen javítani kell. Szükség van az erkölcsi-etikai elvárások egyértelmű megfogalmazására, s arra hogy az egységes alapelveket, elvárásokat minden pedagógus vallja, s kapjon ehhez a társadalomtól is egyetértő támogatást.

Megengedhetetlen, hogy olyan alapvető kérdésekben, mint a pszichés érettség előtti nemi élet megítélése, különféle normákat hirdessen a tantestület.

Az egység megteremtésének, a szemléletformálásnak egyik módja lehet a nyílt, közvetlen vita; egymás meggyőzése.

Előnyös lenne, ha a tantestületek pedagógiai műhelyként működnének. Ennek során a tanárok problémára koncentrált szabad - interakciós csoportot alkothatnának, pedagógiai esetelemzéseket végezhetnének, s ezzel felvállalhatnák saját továbbképzésük egy részét is.

A két nem különböző fejlettségéből adódóan szükség van arra, hogy a lányokat és fiúkat különválasztva tartsanak meg egyes órákat. Fontos az eddiginél sokkal nagyobb szerepet adni a kiegészítő, egyénre szabott felvilágosításnak, beszélgetésnek és tanácsadásnak.

Szerencsés lenne minél több olyan helyzetet, lehetőséget megszervezni, biztosítani, melyben a tanulók megélhetik az emberi kapcsolatok kialakítását, fenntartását; hogy élményeiket megfogalmazhassák és megvitathassák a tanárral. Ezzel összefüggésben több lehetőséget kell biztosítani az intim szférákról való beszélgetésre is.

A gyermekeknek nem tanórai prédikációra van szükségük a családi életre nevelés során, hanem sokkal inkább arra, hogy szabad, megértő légkörben élményeikről beszámolhassanak, azt megvitathassák, s megfelelő ösztönzést kapjanak attitűdjük formálásához.

A családi életre nevelés sok tekintetben összefügg az iskola általános fegyelmével, önszabályozásával. Szükséges tehát az ésszerű fegyelmet növelni.

A családi életre neveléssel kapcsolatban foglalkozni kell az önismertetre és emberismeretre neveléssel, valamint a konfliktusok megoldásával és feldolgozásával is.

Végül, de nem utolsó sorban szükség van rá, hogy az iskola koordinálja a gyerekeket ért családi életre nevelő hatásokat.

4./ Társadalmi igény, hogy a főiskola jobban felkészítse hallgatóit a családi életre nevelésre. Jelenleg ennek sok feltétele hiányzik. (Megfelelő tantervi követelmények, óraszám tankönyvek stb.)

Szükséges lenne alaposan megváltoztatni a felkészítés tartalmát, jellegét. Célszerű lenne, ha a főiskola az eddigiek mellett a serdülők pszichohigiénés gondozására készítene fel, ha a pszichés prevenció, az emberi kapcsolatok kialakításának és fenntartásának módja, a tanácsadás és, a káros szokások elleni küzdelem módszerei stb. is helyet kapnának tananyagban.

5./ A családi életre nevelésben nagy szerepe van az iskolán és családon kívüli intézményeknek és szervezeteknek is. Ezek közös feladatát kell képezze a család és iskola erőfeszítéseinek a segítése.

Elengedhetetlen, hogy legyen olyan illetékes szerve a művelődésügynek, amely a családi életre nevelést összefogja, koordinálja, s értékeli is. Ma mindez még nem szabályozott.

Megoldandó feladat, hogy a tömegkommunikáció és művészetek erősítsék a szocialista családmódellet, ábrázolják a családi élet harmóniáját is, ne csak a konfliktusait és devianciáit. Mutassanak az ifjúság számára pozi-

tív példát. Különösen fontos lenne a televízió szórakoztató műsorainak ilyen változtatása.

Kívánatos, hogy a Vöröskereszt folytassa eddigi pozitív tevékenységét a családi életre nevelés területén. Szükség lenne a csecsemőgondozási tanfolyamok gyarapítására, a nyári táborok felhasználására, a kiscsoportos beszélgetések és viták szaporítására is.

Célszerű lenne, ha a művelődési házak jobban kivennék részüket a családi életre nevelésből. Van olyan intézmény, ahol új formákkal kísérleteznek: szexuális felvilágosító filmsorozatot vetítenek, szexuális tanácsadó szolgálatot tartanak fenn, vagy a családi életre neveléssel kapcsolatos kiállításokat szerveznek, egyéni tanácsadással összekapcsolva. Szerencsés lenne ezek eredményeit propagálni, s ezzel hasonló kezdeményezésekre bátorítani a többi művelődési házat is.

6./ Végül szorgalmazni és támogatni kellene azokat a kutatásokat, amelyek tárgya a családi életre nevelés. Ezzel kapcsolatban szükség lenne a tudományos eredmények, de a gyakorló nevelők tapasztalatainak széleskörű publikálására is.